

ТӨЛӨПТИГ БРИГАДИР

«Борлык» совхозта мураккы ажылды тудуш бригада бар деп дыңдаш. Оон ажыл-иш беле таныжар дээр Доора-Түрөк суурга чыгып кеткен. Ичинде тыштан кып турган болза-да, оушолуу-ла керекке алынып, мураккы бригаданын ажал-херек беле таныжар дээтин. Бригадинин бажынын сурагашаа чоруттун. Оон бажыны узатпаанда тыштан, экинчи соктап-арыкта калып харааттыг, казак-сымаар арынныг, бектик дүмчүктүг, куу шылаптыг, бора кестим-нут, кылап кара салыктарыг, чалдаксымаар сынын анык эр менче утуштуну үтүп олу. Сурагашаа чорашкан бригадин Очу Сасыккович Керткек ол болду.

Оон-беле менде солукшаш, бажып чалында чуудука курушкан, беледери эгелем. Казак-сымаар арынныг, бектик дүмчүктүг, куу шылаптыг, бора кестим-нут, кылап кара салыктарыг, чалдаксымаар сынын анык эр менче утуштуну үтүп олу. Сурагашаа чорашкан бригадин Очу Сасыккович Керткек ол болду.

Демги кижин папироса сунгаш менче эгеле-казын-беле элөөс көрүмүшкөн, чыгышын далаш чогу-беле мынчаар эгелем:

— Мөөн болушун-даа, бистин бригаданын-даа ажыл, амы-дыралында солун ажылдакчыларын согуургалык дег онза чүе чок ийин. Бир-төө дээсөн чүе болганда, чыгышын далаш деди. (Оолун болаарга, бригадинин мактанарында көнүчү чогу, бисте сеткилдиг мырнай-ла илден).

— Тудут сүргүлү-даа дооспай кийи мен. Бу ажылга 1950 чылдан эгелеп. Бай-Тайга, Барыш-Хемчик райондарыг колхозтар тудушга кирип тургаш, чоруту мергешке өөрчөп алышкан. Баштайгы чылдарда мөөн мергешти мырнай пат, урей кылышкыннык бектик көчүгү кызып турган. Ам шымбай болган дээс ажыраб боор. Бу совхозтун тудут бригадинде ажылда-ла элөөн үр апардым. Бистин бригадымыс кешигинери шүптү 13 кижин, олар ажылга көчүгү кызымак, чашгыс өлгүг, найралдыг улаш, тудут кылышынын нарын арталарында бис колдуула бот-боттарымыстан үргүлчү-ле өөрчөп турар бис.

Бистин бригадымыс тудут ажылында ийи кол негеле — бир-чүдүүлүк шынар, ийи чүдүлүк — темп дээс демисекиг келген. Ол ийи негеле чокка тудут ажылында үлөе бүтпес

дөөрүн кижин бутуш ажы башыр. Ол дугайында койну чугаалаш-ла канчаар, бистин кылган болгаш кылгыш турар тудуштарымыс-ты барып көрүпчүмүз — деп, са-нал үлдүлү.

Көөртү күзөлдиг-беле чөп-шөкөткөш калы чоруттун. Эгеледе кирген-даа, кирбөөн-даа элөөн каш бажынынын кезип көргөш, тудуш шынарыг кылып турар дөөрүнө шынарыг-ла буюрелтик. Бригадинин тай-мылыраан чорашкан барымыда-лаа, оон болушун-даа, брига-да кешигинеринин-даа тудутта бектик мергештидик, бригадын мурнуна салдырган сурагашаа-ны меделердин-беле билип тура-ры чөпө каден болду.

Хертек Очурун удуштуу ту-рар бригадымыс 1961 чылда бе-лим 5 чуртталга бажынынын, 106 хаван кирер био кажааны, уууу 70, доораа 12 метр 10 муш баш дага кажаанын өкө шынарыг тудуш дооскан. Ажыл-даа кирген беледери иле-рөөн. Ол бригаданын бо чылын кылып тудуштарынын панын улу, ынтала-даа күзөлдигиш болуш дөөрүн бригадин бажы-кап турар. Шынап-ла элөөн кой бажынынар доостурунга чокшун-лаан, оон арткаанын дүргөн темпелер-беле тудуштуу турар. Олар база-ла чогуу хуурааында доостуш, ажылдакта кирер дөө-рин бригада кешигинеринин күш-ажылынын бектик буюруч-чүлү болу-ла чугаалап турар.

Очу Сасыкковичтин брига-дымыс совхозта тудут бригадаларынын аразында чоруп келген социалисттик чараштын үргүлчү тилектинин болгаш ирешкени че-ринин, партокмуну шидикри кылып тудуштуу доктаамал өм-көргөш. Ол бригада бо чылын эгелеген боор коммунисттик күш-ажылынын бригаданы деп бектик атып чыгып алыр дөөс ке-лишкен келген. Оон ажыл-те-рөөн көргөш, шынап-ла ол атып элөөн шылаар телептиг брига-да-лар, дөөрүн бүтү болаам.

Хертек Очу-беле бистин бе-седамыс үр-даа үргүлчүлөөн. Оон ажыл-иштин мөөнүлү, теле-птиг беледери чорудулашында улам-на тудуш турган. Ийи-лүк болуу-ла чөп, чүе дие, ол чүеде ажи тудушту, бектиг бригадин эвес, зарын ишпейтиг кой-ишпейтиг. Бекте Советтин ле-пушын болганда, ол улустун ай-бытымыс хуурааынын өн-ве ак-

сеткилдиг күзөлдиг, согушчула-ры-беле бажыг хараааанын ту-пушаан, оларнын негеле-хому-даларын болдунар-ла шаа-беле ишпейтиг турарын оу эки билер кижилер сөөлүмө менде дыңдашкан.

Очу Сасыккович чүте болу ишпейтиг кой-ишпейтиг болуп турар эвес, харины бригаданын кешигинерин база ишпейтиг ажылыг куш-ажылче үргүлчү мобилизация келгенин демде-лөөр херек. Тудут ажылынын хостут, шактарда оон брига-дын кешигинерин 17 гектар кукурузаны шеф чуруму-беле сугаткан. Ол бригаданын кешигинерин шүптү дружинни-тер болгаш совхозта кой-ишпейтиг чурумуну шынгын камгалакчы-лар.

Моон сонгаар тудут ажылында биче-лаа бол механизацияны ажылаарын болгаш тудут мате-риалдарын үзүткөлишкени чок хандырылганын чыгып алы-ры Очу Сасыкковичте беле-дөөрүн түнелгине сүмөлөөш, ажылга ам-даа улу-тулгү че-динишкенин болурун күзөлдө-шөөн, байырлажып чарыдыныс.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынын» корреспонденти.

Дарый хемчег албас болза...

Тайды районун «Совет Россия» колхозунун шөөр болгаш бола ма-дарыг эркен кыжын кодуру болгаш божа аарыглар хаа-даа бол бар турган. Ийи-лүк турла кодуру аарыгга уду демисел баш уду калбарган тургу дег. Бу колхозта байдал ийи-лүк эвес. Колхозтун 3500 ажыг баш хой малынын чыгышы-даа чыгыш үеде чуудала кырбөө. Каскал фермазын-га эркен чылын кодуру болгаш бо-жа аарыглар элөөн элек турган. Ол хиреде-ле бо хуниерге чедир ы-раа 750 ажыг бола малды ол аары-лардын камгалаар талаан-беле ка-дыл-даа боттут хемчеглер алдындай турар.

Коудура уду демисел чүте чор-вайн турарын дөөрге, колхозтун баш-таар чери мал ажылынын тускай эр-темингиден чогуу негеледин сабайн турар болгаш тускай эртем-

ниглер кодуру аарыгга уду демисел-ди чуудла чүте деп «хаайында-даа каппай» туралар.

Колхозтун кол зоотехниги Ю. Яго-да, ветфельшерлер Мохова, Кабан-ский олар иштинин малынга эркен кыжын бар болуп турган кодуру бол-гаш божа аарыгларга уду шынгын демиселди организаствайн, чүте-лү эртерин, хариыналга чок ажил-лап туралар.

Эркен чылын илереп каап турган кодуру уду ам шийтириг хем-чегерин албас болза, ол кыжын ба-за калбарып болу. Амынында чыгыш турла, хойларын болгаш анык бола малларын чуудулаш-ып каттап эвес-даа бол, ола бир уда чорудуларын аразын бар. Оон-беле калы мал кажаларын дезинфек-циян база чорудар херек.

И. КОНСТАНТИНОВ.

Чурумчудары күзөңчиг

Бистин республиканын ажал-иш-чигери кедөө ажал-агыш продукту-ларын буюдурин көвүдери талзы-мек СЭКП ТК-нын март Пленумуну шийтирилген амыралга шудуриг боттандырып турар. Оон бир кескү херечини болза, республиканын кайы-даа райондарында чыгыш өтүр сүт болгаш саржаг сөөрткен автомашина-ларын Кызылдын сүт заводунче шүштүр малнажып каап турары боюру. Заводка сүтү хуураа ап турар ажи, сүт сөөртүп келген авто-машинадан дөргө-ле удуг дооскар-ларже сүтү асыкшан ийи буска цистернаны чүп кааптар ол-да. А саржаг хуураа алыр пекте ийи-лүк

эвес. Саржаг кудар бидон савалар заводта чедиппес, ынталыг чөла-чылар сөөртүп келген саржаан ор-ганизм, оу солуй кудар сава манай, чамкында 2—3 хонук манай ужу-рга таваржыр. Мен чокта чаа Бай-Тайга райондан Кызылга саржаг сөөртүп келгеш, үш хонук манаш арай боорда дужадым. Ол дөөрге ажал амышкыннын ийи кампания үзүлгө ажылга дыка шалтыктыг-дыр. Заводтун дирекцияны саржаг хуураа алырын чурумчудары күзөң-чиг болду.

Б. ХЕРТЕК,
Чолаачы.

ЭЭРБЕК УЧАСТОГУНДА

— Кукурузаны чыгыс эвес

улаа тарып, багай эвес кылдыр өстүрүп ал келген бис. Ийи-лүк болза-даа бо чыгыш мыкаш мин-дыг чагай кукуруза биске ка-жаи-лаа турбаан. Оон аажок сы-рый мочактары улу, а унаары-ның бектиг 3—3,5 метр чедип ту-рар, эки деп чүеэни көрбөс си-лер бе! Долу кажаанында ха-йыран буюрунун чамдымыс үргөш жааганы хомуданчыг. Оон башка гектар буюрунда ортума-беле 800 центнер ногаан массаны ажал ап болуп турган чүе. Ийи-лүк-даа бир гектардан 650—700 центнер ногаан масса-ны алыр арга бар. Оуу шөкөлдө кезинде балыткаан-деп, Петр Николаевич Брюханов биске өөрүшүмүз чугаалаан.

Бо болза Бир-Хем районун «Кызыл тараачы» колхозунун Ээрбек участогунун Сайыр-Ах-сында тараан кукуруза-дыр. Оон мынчаар эки үгөсүнүн ча-жымы чүдөй деп айтырып ка-рымылаар берге эвес. Кол чүе болза эки чери шилип алгаш, оуу эки ажалдап кылып, суга-рып тарааш, чылын эки ажаа-нында болуп турар.

Кукуруза тарыш участогу Владимир Каложинин эвезо-вун тракторист Николай Горно-стаев аңдагаш. Оуу тарымын Леонид Турчанов, Василий Дми-триев, Даш-оол Докондуп олар күзөлдө болгаш оон соода Валерий Амыртанын дуузы-биле илтирпек, культурист, бу-гу ажаадыны чоруткан.

Кукурузаны ногаан массаны чер кырында сиктаары шийтир-леттиген. Ам оуу тракторист Н. Горностаев, эвезо удуручту-зу В. Каложин (комбайнер) кес-тирип эгелеп, Трактор-даа, ком-байн-даа соодак чок ажалдап

турар. Чолаачылар Михаил Карпов, Валерий Пономарев, Ва-силь Шкиров, Николай Бело-усов олар дөрт автомашина-биле ногаан массаны сикот салыр че-рге сөөртүргө арай боорда чет-тиг турар.

Машиналарын күтүп дужу-рерин Тамара Оюн, Александр Мөңгө олар дүргөн дужуру ба-за тракторист Алексей Ахатин ногаан массаны трактор-беле бас-тырып, сиктаарын ой-шанаа күзөлдө турар.

Ээрбек участогунда тараан ар-

буз, жапушта болгаш өскө-даа ногаалар база эки үгөн.

ЧУРУКТАРДА: үстүндө — Ээр-бек участогунун эртелекчи П. Н. Брюханов, эвезо удуруч-тузу В. М. Каложин, тракторист Н. Горностаев, ногаан масса чү-дүрүчүз А. Троица; алдаа — арбуз ажал амышкыннында ногаан ажалын эвезоуун кешигинери — херезим колхозчу-лар.

Сөзү болгаш фотолору В. САФОНОВУ.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

ШУПТУ ЧАГЫЛГАЛЫГ. Тайды районун Алаак суурда почтачы М. Егорово хариылаа ажылында бир чыл ажал ажаллап келген. Суур-мун бүтү бажынынын солун, сеткүү, чаага, жуурааларын бичин-даа саадатпай таралып берип, бажыны бис билер болгаш мырган кижилерге солуну номуч берип турар. Эш Егоровону ажаллап турары Алаак суурун барык шүптү чурттакчыларын солун, сеткүүдү чагымын ал-гаан номуч туралар.

Т. ТАЖИ-САМБУУ. Улут-Хем районга каап ажалла-ла 2 чыл чокшунулаан. Бу үр эвес үе-нин иштинде ол кызымак ажаллап, Чаа-Хөө суурун чурттакчыларын хундуктеки чаалап алган. Эгеледеге урууларын эгелеген ала-иелер-биле элтир-элдеш чугаалаган, аарыг урууларын канчаар хайгаарга азыра-арынын дугайында оларга ажалыг сүмелерин берип келген.

Өлөтүбүрүкүлүдү аараан урууларын эртки элөөн база хенертен аараан урууларга эркини дүргөн дуузын чедирин келген болгаш бичи урууларын өлөтүбүрүкүлүдү камгалаарынын дугайында лекция, бе-седаларын чонук ортузунга чорудуп турар.

Е. ЧАМЗЫРЫН.

О Р У К ДЕМДЕГЛЕЛИ

Бора-Шай бажында Сап деп арт кырынга ууш келгеш, чорук чораш кижилер бо-ла доктаай бөөрлөр. Оон көргө ууш, дегем Бора-Шай-нын бүтү дөвөскөри «алыш иштин-де» чүе деп бурун көстүп чылар.

«Бора-Шайын бо-ла болгай ам» — дөөңик, ол черин кижилери чур-тун куу алы чораш шийиндик көрбүшан хуулурун. оон байлак чаражын чорумал кижилерге таймылбай-лаа берилер. Шымап-ла ийи-лүк дегем, байлак болгаш ча-раш чуртун кижилери тороон че-рин мактап, чораларында-даа, оон байдал ажылаар дээс эки ажал-дава-даа аржажок болбайынан. Ий-чанташ мыза эки ажалыг брига-далар, бөжөкүр болгаш ажал-ишчи чүтүлчүлү кижилер-даа бар.

МАЛГА ЧАЯАТЫНГАН ДЕГ

— Малга-даа чаяаттынган-беле дөөр ора болгай аан бо. Эки ола-лардыг дөөрүнүн, далаарын, шө-лөдери дегемин. Бора-Шай иштинде оларларын, ситен шөлдериин хө-йүн көрбөс ситер бе. думалаарым — деп, бистин-беле калы чораш бир улазын берген колхозчу ажал чуга-лай-дыр. Шынап-даа оон оош шы. Бора-Шайын ол бо талаларында киргиздөө дөөр хемчегеште Тайды-Улаанын дегем тайгаларында эге-леп баткан. хөй хөй каагынын, оор-галарын аразышкан чагай өтү-сигенин алааттарын, дөргүнериин, шөлдериин Бора-Шай иштинче кир сунулгашкан. Оларын аразында Ту-лаа, Бора-Дыг, Моолдуг-Хем дээс ынтал ууш-даа, дегем-даа хемер бар. Бора-Шайын бөжүкүн ууш сит-ген кезер, мал олардым дөргүнек-тер, алактар-биле мырнай Хоо-мун-Ой акашга кири байлак.

Бора-Шайнын кол байлаа — мал дикип, ол чер чурттугаларын бажы-кап турары-ла чөп. Оуу районун «Коммунизмче өркү» колхозунун ма-лынын кол нурууш ында турар. Саар инектерин ийи фермаларында 200 ажыг инектер бар. Чагыштырып ээрген 60 ажыг бызааларыг, өт-

кир улаанышкыннын 40 инектер, колхозтун 300 ажыг баш чылымыс база мында оларал турар. Ол колхозтун мыда бот-оругла-чарыгалыг койжу бригадымыс база бар. Ол бригадала 4100 ажыг баш хой бажылаттыганын. Чыг эгеледен бөөр кылып келген ажалынын баштайгы тунелдерин бригада кешигинери тунеп көргөшөр. Ажылда макта-нылык дег улуг челишкыннер ам-лызында чок деп олар ший билип туралар. Ийи-лүк чыгыш бажыг бригада кылып каттыжып алгаш, бот-оругла-чарыгалыг ажылаарга мурункууларын мактаа ажалыг, өкө болган дээрине бригаданын кешигинери буураан болгаш бүтү ажал-херек бир өп-сеткилдиг, улам чүт-күлчүлү чорудуп туралар.

АЖЫЛ-ИШ ЧОНТА — АМЫДЫРАЛ ЧОК

— Ажыл-иш буюдурган кижиде амыр-чурга чок болуп ужураут — деп, хойжу бригаданын бригадин Т. Кенден бистин чугааыс эгеле-де-ле мыча дикир он. Оон чугаа-зынын огулут узакын билип алыр дээс, даал-бодал олурунда-ла боту таймылбайды берди.

— Бо чыгыш баштайгы тунели-вис ийи-лүк-ла эки эвес болган, ынталыг сеткил оожураар ужу чок улаш бис — деп, бригадин мындыг. Чүс хойга оонаштыр 80 хураган азынган. 9 тонна дук дужаар тургаш, чаксы кыргыдада 7 тоннаны дужа-ган. Бо чүдүлөр бисти хомудалып турар. Эт саларын-даа, хой өстү-рүн-даа ажыг күзөлдиг шылаар бис, чүте дөөрге семиртиге көчүгү эки болган деп ол уламчылаан.

Кол чүе хой ажалынын чаа ар-газынын ажалымын олар буюрер турар. Чамык четтерер өрткен чыл-дыг ужуу болганын ол өскөлерге чарыбаза-даа хомудал чугаалады. Ол дөөрге койну тарып боозаарын өрткен чылын тус-тус хойжула, колхоз баштаар чери хынамчалыг кылаанын, үстүмдөөн ар хура-ганнар хойларын өрте эдерип каан.

Оон ужурунда 250 ажыг хой дека-бörde оодларга, оларнын хураган-нары хой болуп чизеге киргеш, ху-раган-даа, дук-даа бөрбөөн. Тарын боозадынын багай организаствай-нында кымыр хойлар база бар бол-гулаан. Чаа тургустуну турган бри-гада ол байдалан уштууларынын ар-га хемчеглерин-даа ап шылааын барган болду.

Хойжу бригада келир чылдын ма-гадылаарын чүткүлүг чорудуп, мал аарыгларында уду тарыгал-ларын, чуудаларын организаствай чоруткан, тарып боозадында ажи-лын болушун пунктуулаа багай эвес чорудуп турар. Мал чени белек-төөр бригада болушун күжү-биле өскө-лерден эки чорудуп турар. Бригада-нын 16 кешигинери ажал-иш дээс шудуру демисеки туралар.

Беш чыл ажал саанчылааш, ам уш чыл иштинде бызааларын чагыш-тырып эмирери өстүрүп турар хо-очун малын Сат Байдынын аалы серин болгаш дегем оларын чы-лаа — Бат-Барында чайлаан. Оон кодагында бызааларын улуг чаа-гай, семс-шыраа магалыг бол-

ду. Дузалакчымыс Сат Тана-биле (ту-башкылар) калы бо чылын 30 инек-ке 60 бызааларын чагыштырып э-мирери өстүрүп турар. Ам-даа он хир-ре инектер бодунун эөлчөкчү манай турар.

Бодунун үш чыл ажалымынын дужулаанын сактып чугаалап ора, Сат Багы өрткен бөргөлерин-даа, чедип алган тунелдерин-даа сетки-лаанышкын-биле чугаалап орду. «Чагыштырып эмирерге баштайгы үеде чымштып, берге-даа болза оон алыс тунели эки болуп чүе-дир. Уш чыл иштинде 130 ажыг бызаа-ларын мынчаар өстүрдүм. Олар улу-галарым, ээткир-боткур болгулаар-дыр» — деп, малын угай чугаалай-дыр.

Моолдуг-Хемнин Белинде дегем оларар хөй. Мында Ак-Кежиг сүт-бараан фермазы чайлаан. Арыг-Ба-жынын механизаттанган ферма-зы Тулаада чайлаан болгаш «Сө-лөчү» деп саала апарарын чайлаан-че база көжүре берген ажаллап ту-рар.

Ийи ферма аразында чарыштып. Бирги чартыг чылда Ак-Кежиг Фер-

мазы тилекчи болгаш «Эн эки фер-ма» деп ымырды чаалап алган. Ушкү кварталда база-ла аалыар хир-ре эвес. Сүт саалаанынын ийи-лүк болгаш бир ийеке оонаштыр хуураа-лерин ажыг күзөлдөп турар. Күрү-нөө сүт сааар хуурааынын база-ла ажыг күзөлдөп, Саанын Сат Алек-сандр адуур айнын бирги чартымын-да-ла бир ийеке оонаштыр 1050 литр сүтү саап алган. Бирги чөпө чоруп турар, а анык саанын кыс Монгуш Мамы-Каа оон шөкүлү-ла тудулай турар. Ферманын эки көр-дүгүттери, хөй сүт саагыны болгаш арыг-шөөр, корум-чурумуу дээс оон үчөтчи Тулуш Какаанын райо-нын кедөө ажал-агыш мураккыла-рынын августа болган хуураалыг демдегел, өртөктиг беклети алаа тыгышкан. Ол чөпө саанчыларын улам сорук киргеш, олар улам дик-күгүжүнишкын-биле ажаллап кирипкелер.

ЧААШЫН СООНДА МӨӨГҮЛЕР-ЛЕ

Арыг-Багы — мырнай анымак, бичин сугу. Ийи-лүк-даа оон хун буру эузелден шапын: удуштун үе-гер чугааында ынталык, чааынын соода үгөн мөөгүлөр-ле. Колхозчу-ларын бажынаары, өтлери-ге кирерге амыраллап-чуртагалы кул-тургаан, аш-чөмү-даа элек. Барык малчын бутунун өндө азы бажы-нында радиопримини, демир орунар дээс өскө-даа нарын херексөөдери.

Ажыл үеи төнгөн сөөлүдө буюлут доорайды кеттишкен улу. аны-к колхозчулар кайы хөй кестүр.

Ийи-лүк-даа малчыларынын, ийи-лүк-даа ажаллап турар колхозчуларын хөй нурууш өтлөргө чуртамышкан. Ол байдалын эдер дээс, Арыг-Ба-жы суурда чаа тудуларын калбарып турары-даа ол. Мында механизатта-тыг сааладыг инек кажааны, элөөн каш чуртталга бажынынар, кагазын, клүб бар. Бо чылын 1 өгө школан, өкөлгө пунктузун, 2 чуртталга бажынынын тууш турар. Ол тууларга колхозчулар аажок иленилгилер кирип, ырак аалдыг

нелер, саанчылар бектик хостут ойун-де хунуң-не каап шөфөп турар болдулар.

Арыг-Багы чүте ферма эвес, а харины бир салыр шийи-лүк, хөй алыр ажалыг апарган. Ийи-лүк-даа оон өртелекчи коммунист шй Баа-аанын шийтирлөөр айтырым-ла хөй: фермалар ажылы, мал чени белекчөөр, тууш-сугу ажылы дээс чүч чок дээр. Ол бүтүнүш Бааааа кызымак шийтирлөп турар. Ийи-лүк-даа бо ферманын (барык-ла сал-бырын) ажалында колхоз баштаар черинин, партия организацыянын талазында доктаамал дуа чедир болза, ферманын ажалы улам сай-ырап, тууш-сугу калбарган, манай ажал-агыш алымынын бир улуг төвү дарый тургустуну келир. Ол дөөрге Бора-Шайнын ажалаттымын ку-лааларын моон сонгаар ажалла-рынын сууру болуп ужураут.

БУСТУНМААН ҮҮЖЕЛЕР

Тороон чуртка Бора-Шайнын бол-гаш оон ажал-ишчи кижилеринин бөөр продукциянын улам көвүдөдүр тудура, бо чөпө кылып ажал дыка хөй-дүр деп бола кижинин бажыга дораан кирер болгаш колхозчулар оуу бадтыла-лаа турар.

Бойдуштун бодунун бергени — мал оларларын, чалгаш үгөн ситен шөлдери мында эки ажалаттынып турар. Ийи-лүк-даа бола бойдушту хайралдын манай орайын, оон бай-лакты буттарымыс алыр ужурут бис дээр дугайында улу өртөмдө И. В. Мичуринин чугааы Бора-Шайга чораш кижинин сагыжында кире до-нуш келир.

Чүте ийи-лүк? Ажылдагы чөлдери сайырады ажаллап кылып талазы-биле амы-ланын ажал бо чөпө көчүт эвез-тир. Чүте каш он гектар ка-ка-ла, он шаа гектар кукуруза та-рыттыган. Оларнын үнүжү шөкүлү эвес. Чызын чашкан хөвөөр барык кижин хөү дегбээ, моон ужурунда каппал, бок үнүштерге алыска.

Азы Бора-Шайга тарымад куам-туу үгөн өргө бе? — Чок. Эркен чылын кукуруза багай эвес дужу-гү болган. Бо чылын Ак-Кежигде

өрт чөп хараган орнунда тараан ка-ка-ла дыка чагай үгөн. Ол хиреде-ле тары

ТЕЛЕГРАФ ДАМЧЫЛЫП, ДЫННАДЫП, МЕДЭМЭП ТУР

Бирги космонавт Данияда

КОПЕНГАГЕН. СЭТА-ның корреспондентиси А. Павловтун дамытып турары болза:

Данияда чоруп турар баштайгы космонавт полковник Ю. А. Гагаринни парадта конференциясы Копенгагенге совет төлөз черинге сентябрь 5-те болгон. Паралла конференциянын болуп турары ийи тулду саларга дани болгон аштык журналистер долдуру олурган. Олурушканын Ю. А. Гагарини үрүлчүлөдиг адым чаккашкыны-биле уткай. ССРЭ-нин Данияда олуршкан К. И. Левыкин космостун маалымды, а ол мынша оон кадайын олуршканын таныштырган.

Дания биле ССРЭ-нин аразында кады ажылдажылганын ахитилелниң даргазынын орадакчызы А. Есенниң байыр чедирген долчу чугааланын соонда Ю. А. Гагарин чүве чугаалаан.

Корреспондентилер ужуушкун үезинде оон байдалын дугайын, да, космос корабльниң техникниң чүүлдерини дугайында, келир үеде оон планнарын дугайында дык хей айтырылганын совет космонавтыга салган. Ю. А. Гагарин ол айтырылганын тодаргай харынын берген.

Паралла конференциясы доозулган соонда фотокорреспонденттерин чуртка тыттырары үр үеде үргүчүлөдиг, а делегейни баштайгы космонавтыны ат салышкыны база үр үеде берип турган. Олурушканын Ю. А. Гагаринге эки калыкшымы болгон бугу талаан чедиршиктерин күзөөн, а Юрий Гагарин Дания биле Совет Эвелелиниң аразында наймалдыч чектелел, быгыгарын дамы улууска күзөөн.

БУДУНДАН БАЖЫНЧЕ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Барыын Берлинде үшкүрүлүг байдал-биле холбоштыр АКШ-тын, Англиянын болгон Франциянын чактарынга ССРЭ-нин чактаанын нотасында барыын талаан күрүштерин азынча кылган шынгын болгон барындагы буржуаздыкшыктардан ой-талаарын Каттышкан Штаттарын чактырыкчы бөлүктөри орадажып турар. Чокта чак паралла конференцияны дугайында делегацияны талашканын Давид Риптин номчааны Каттышкан Штаттарын меделелинде тайбыга болгон улаулар аразынын айылы чок чорутууга аар уруктарын чедирип болур Барыын Берлинде сөөгү чорутушкунар даш калың-даа харымсалгалар америк чакты калдыр даш орадажыкшынын кылып турар. Совет нота Барыын Берлинде байдалын пикетиниң ажыдыр айтпай турар даш чедирген чүвени меделелде чулчуруп турар.

Фактыларын буудундан бажыкче тургусушкан, албанын америк кижилери «Германияга болгон Берлинге хамаарыштыр дүзүлгелерин күүсөдир арганы чок» дээр түвенин талазы-биле Совет Эвелелини буржуаздыкшыктар. Чогун-ва харын ГФР-де болгон Барыын Берлинде делегацияны илереттерин ажымы-биле делегациянын орунчче кирген барыын талаан күрүштерин Германияга хамаарыштыр дүзүлгелерин күүсөдир турар, чогун-ва харын оларын политиказы, бирге эрдегеле АКШ-тин политиказы герман айтпайн тайбын таарыштыр айтпайрээринге моондактап турар.

СЭРЭ болза «барыын талаан эвелегилерин саналарын мырнай чекерке албайн турар» кылдыр чектерин байдалын меделелде мынчаар көргүзүп туралар. Мынчаарга герман тайбын керээзинге үлгүлөш Барыын Берлинде байдалды чогучулар дугайын АКШ-тын, Англиянын болгон Франциянын чактары-биле калы-даа үеде дугуружуп чугаалажырынга Совет Эвелелиниң чакта белем деп совет нотага айткан тодаргай чүлүлү дугайында чатын-даа сөстү Каттышкан Штаттарын меделелинде айтпайн турар.

Чажыт чыыш

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдин дыннадып турары-биле алырга, Барыын Германиянын бугу-ле черлеринден четкидеп келген, мурнунда эсечти хартаачы чораннарын чажыт ужуражышкыны чокку эркен хунерде ГФР-ниң мурну чүгүнне болгон. Нацис генерал болгон дашын черектен Зепф Дитрих ужуражышкынын киржикчилерини аразында база бар турган.

Барыын-герман политикага болгон бундесверге эсечти организациянып салдарын улам мынч күштелдир дугайында айтырыгы ол

Конгрессти тараткан

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА) Сентябрь 6-да чакта национал конгрессти таратп дугайында декретти үндүргөн болгон президентини, орадакчы президентини, мжуларынч габернаторларынч соңгулазын, а

ол мынша национал конгреске болгон мжуларынч хоойлу дүрүм үндүрер органнарынга соңгулазын 1962 чылдын октябрь 27-де чорутуу айткан.

АКШ-тың мурну штаттарында конституцияда айткан бөдүүн эркерин чедип алырын орадажыкшы негр чонун эң мыт чок болгон калыг-дошкун истер сүрүшкүн үргүчүлөп турар. Джорджия штатта сөөк азы ылгаар чорукка уаур негрлерниң демиселин баштап турар дама Мартин Лютер Кингини чокта чак тузуп хоруглаан болгон кара бажынаан. Эрге-чакыргалар Мартин Лютер Кингини чурум чок чүве кылган даш бурууладып турар: Кинг хоорай эрге-чакыргаларында баарын орадажыкшы, хоорай чакыргазымын чакырмам.

РЕДАКЦИЈАНЫН АЛДЫН: Бузы Шетинкин-Коанченко күзүмчүз бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: редакторун 24-63, редакторун секретарынын болгон харымсалгалыг редакторун 23-38, калып ашкы-ащыл калыпчынын 25-38, партияны амырал калыпчынын 20-60, чагаа болгон совет сүргүзүг калыпчынын 21-27. Уагдуур болгон транспорт калыпчынын 22-61, башкарарынын 31-75, корректорларынын 21-47. Соун келбей барганда 32-75 телефонча толгар.

КУБАНЫН АЖЫЛЧЫННАРЫ СОВЕТ ДУЗАЛАМЧЫГА БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАТ

ГАВАНА. СЭТА-нын корреспондентиси М. Бузискийниң дамытып турары болза:

Металлургия комбинатын тузурган ам ажылдан турар үш металлургия бүдүрүлгелерин чарты кылырынга, калып ашкы-ащыл чактажырынга Совет Эвелелини Кубага көргүзүр дузаламчынын, а ол мынша куба шериг албанынгарга техникниң тускай эртемниң-биле дузаламчы көргүзүр дугайында дыннадыпгы Хосе Марти атыг металлургия заводун коллективниң улуг сеткил дашышкыны-биле болгон өөрүшкү-биле дүлөп алган.

Бистин корреспондентистиң барып чораны Хосе Марти атыг металлургия заводу (онун шаанда «Антильня де Асиро» деп алап турган) Кубада он улуг заводтарын бирөөн болуп турар болгон ССРЭ-нин дузаламчы-биле чарты кылдыр бүдүрүлгелериниң сангына кирип турар.

Мурнуна ажылчын чоран, хурун металлургия бүдүрүлгелеринге хей чылдарда ажылдан келген, ол заводтун директору Андрес Фернандес мынча деп чугаалаан:

— Бистин заводтук бө чылын 80 мун тонна калың бүдүрүп үлдүргөн. Мынчада-да ол бистин чуртуууска чедиреш болуп турар. Бистин анык социалист республика.

Бразиль улус Кубанын талазында

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилиянын соңгу-чон талазынын анык-бүрү черлеринге тараачынын хей мун кижиркичтиг митингилери «Революция делегацияны!» деп дозунуң ада-биле эрткилеш.

Америк империалистерниң өңүк-чөгүлгелерин уду, куба революциянын камгалаар даш демисел амы үеде бразилия улам калбарып турар. Кампина-Грантыга (Параиба штат) болгон Куба-биле өсеткил каттыштырылганын митингине 10.000 ажыг кижичыгыган. Тараачылар лигадарынын организацияны депутат Франсиско Жулианин ол митингке чүве чугаалап турган, меделелди болза: «Дөрбөчүлөр Кубага калбарып куап турар-дыр. Мындг болза-даа бис акырдума улусту бүгү чепсектеринис-биле камгалаар» бис. Куба революциянын камгалаары—бо дээрме америк империализмниң талазында болуп турар үпүзөшкынге таваржып

турар бүгү Латин Американы камгалаар дашын ол. Кубаны бүгү дик камгалаар ужураут. Кубанын бот-эргезин үрөзүн диттигип келген кижиркичтерге өйтүр шавышкыны бот-эргезин, мобилизация белем турарычче бразиль улусту Жулиан кыгырган.

Куба-биле өсеткил каттыштырылганын демдөз кылдыр тараачынын даш мун кижиркичтиг митингиз Сапка (Параиба штат) болгон.

Бразилиянын тараачынар лигаларын мурнуна Жулиан Кубанын премьеры Фидель Кастрога телеграмма чорутуп. Гаванын чепсектеген ийи корабльдиң болаанын мунда шиктирип буруу шаап турар. Телеграмда делегация турары болза: «Пилетирбес куба республикага хамаарыштыр фашист аратаннарынч айымын туруп турганда бразиль тараачынар болгон бүгү улус холун сула салып алгаш олурубас».

Оожургадып турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Байоннын болгон Англияны чонун (Адакы Пирей департамент) бундесверинч элзон кам рота солдаттарынын ол районда кестүп келген дугайын дүрүзөөн болгон килеңээшкын-биле билген. Чамдык меделериниң суугаар алырга барыын-герман солдаттар НАТО-нун шериглеринч өөредилгезинге киржири-биле келген

дээрин «Юманите» солун дыннаган.

Франциянын Тарн, Гаронна департаментиниң чонун ол департаментинде барыын-герман солдаттарынын туруп турарынга удураалышкынын митингизин чыыр деп шиктирилген. Мындг болза-даа сөстү болгон хурадын калың-даа хоостун урешкан, префект, митинг «хей-иниңиңиң чурумун үрө» болур магад чок деп чүвеге чыдак тырткан, ол митингини чымдырарын хоруглаан.

Чедимче чок болган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиейтед Пресс агентилелдин Канаверал дучуктан дыннаканы-биле алырга, эң саймыраңгай «Поларис А-3» деп ракетаны салып үндүргени чедимче чок болуп доозулган. Бо болза ай дүргүзүндө чедимче чок болгон ийи удаа салып үндүрүшкүн болур.

Ракетанын ийиниң чалазында эңилг эвес чүвениң бар болганынын ужурунда ракета дүшсүн даш черинден элзон ыракка барып дүшкөн дээрин шериг-агаар күштери чарлаан.

Бөгүн республикага шокор будуттарлыг, чөөн талаан районнарынч чамдык черлеринге чашкын чазар болур. Хаттың күжү кошмак. Агаарын температурасы: республикага 15—20, Бизылга 17—19 градус чылыг.

Бичии ийи өңүк-тер ам бирги класс-чылар болганнар. Фотоэтиод В. ХИНКИСТИИ.

АЙТЫРЫГГА ХАРЫ

Улуг хырынның чамдык аарыгларынга хамаарыштыр

«УТНА 25 чылы» совхозтун ажылчыны Давид Болат-оол «Острый гастрит», «Хронический гастрит» болгон «Язва желудка» деп чүл, ол аарыглар канчаар тыптырыл, олар кижиге канчаар билдирип эгелээр, ындай аарыгга таварышкан кижилер канчаар эмненири? деп айтырыглары «Шыны» дамыштыр харылап бээр редакциядан дилээн. Ол дугайында эмчи Д. Нууларнын сүмехарынын моон аадада парадьыс.

Улуг хырынның аарыгларын билдир алырга чамдык мурнай «Острый гастрит», «Хронический гастрит» болгон «Язва желудка» деп сөөстерин тодаралары эржек чугула. «Острый» база «Хронический» деп сөөстерин тыва даш «дүрген эртер» база «Хоотураан» аарыглар деп билдир чогутур, а «гастрит» дээрке утказын-биле доозага «улуг хырынның иштиги чуга картанын аары» даш грек сөс болур. «Язва желудка» дээрке «улуг хырынның иштиги чуга картанын балыглар аары» даш сөс-тур.

Чамдык кижилер калың-бир органын дужу аарып бээр «гастрит» азы «язва» даш шиктирилээр, а ону тодаралды көргө мындай эске: чүрөткн, шөйүндүлөрүн, баарын, өтүң-даа аарыглар болуулар таварылгалар бар. Иччангап улуг хырга хамаарышкан аарыгларын чогутур үезинде, шыны-биле тодаралары совет эмчилерин чугула сорулгаларынч бирээм чонуп турар. Ол дугайын ажылчын чоннарынч билери база эржек чугула.

Улуг хырынның үстүнде аарыглары эске долгалдыр турар кижилерге халламыр чок. Улуг хырын дүрген аарып эртер аарып нургулайында-да шынар чок аш-чөм ишкенде, азы шын эвес чөмнө-илгенде (хары угда хей чөм чир чорук, арга аймаан хей ишкенде) тыптыр турар. Мынчан ижин аарып, кузар, сүт чүве кулу олурутур апаар. Бистин улус мынча барган кижилерин сизделээр берген, азы «чүдөй» берген дижилер. Шынында ол болза улуг хырынның иштиги чуга картанын дүрген аарып эртер аары—«острый гастрит» болуп турары ол.

Бо аарыгын баш бурунгаар кемчел албай, аарыры чде бээр биле камнаамын база катан шынар чок аш-чөм ижи, узамдыктырып, катан кирир болза улуг хырынның чуга картанын хоочургай аары тыптып келер. Иччангап улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аары үстүнде чугаалажыныс «острый гастрит» дээр аарыгын ужурулап тыптыр, азы оон хоочургай чалазы болур. Мынчан эмчилер «хронический гастрит» деп чугаалаарлар.

Улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аарынын үезинде база-да ижин аарып, азы бистин улустун чугаалажыры-биле алырга баары аарып, чамдыкта кузар, куду олурутур, сарыг хайныр чок ишкенде-да, кем ишпөңдө-да хей-чөм ижи, узамдыктырып, катан кирир болза улуг хырынның чуга картанын хоочургай аары тыптып келер. Мынчангап улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аары үстүнде чугаалажыныс «острый гастрит» дээр аарыгын ужурулап тыптыр, азы оон хоочургай чалазы болур. Мынчангап улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аары үстүнде чугаалажыныс «острый гастрит» дээр аарыгын ужурулап тыптыр, азы оон хоочургай чалазы болур. Мынчангап улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аары үстүнде чугаалажыныс «острый гастрит» дээр аарыгын ужурулап тыптыр, азы оон хоочургай чалазы болур.

Аарыгын бо чалазынын үезинде тускай шикчилгелерин кылтырга хырын иштигин чуга картанынч мылап үндүрүп турары суук чүлү.

Голланд парламент чүүлдүгзүнген

ГААГА. (СЭТА). Барыын Ирианы эртелеп башкарарын Индонезияга дилчиди бээр дугайында Голландия биле Индонезиянын аразында дугуружуганы голланд парламентиниң адакы палатасын чокта чак чүүлдүгзүңүп көргөн.

Ол дугуружулга даш 127 депутаттар бадылаан, 9 кижилер удуранган. Дугуружуганы бадылаар дугайында хоойлу телевидения үстүкү палата база бадылаар ужураут.

Улуг хырынның иштиги чуга картанын дүрген аарып эртер үезинде баштайгы бир—ийи хонукта чүлө шай, азы анаа-ла соодурун чигирип суг ижи, сооттуулары эне ажыктыг. Оон соонда сүтке хаймыдырган тарва суу, азы рис сууга эвеш ак саржап холлаш, хуңда 4—5 стаканн ижер. 3—4 хонук эртенде аарык, калдырган хлө болгон ол анызыг эске-даа кемнерин чөмө кириштирип эгелээр. Бир эвес сүк чүлү кулу олурутур болза аш-чөмге эш аймаан, сүтү, нотаа аймаан шуут кириштирбес ужураут.

Улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аарынын үезинде үстүнде айттыганын чөмөннишкннерден ангыда каланаашкыны болдуруу-биле бир чыл хире үенин иштинде өй-өйлөп өмчнниң сүмелээр чөмнннн ажыглары чугула. Ийндг аарыг кижилер арга аймаан бүгү хевирлерин шуут ишпес болгон таакпын тыртып болур. Үстүнде негделерин күсөтпес, чөмөннишкннин чуртуну чоруктар, арга ижер, таакпын тырттар чоруктары, болдуру болза улуг хырынның аялаар аары тыптып келер.

Улуг хырынның иштиги чуга картанын дүрген аарып эртер аары колдуунда-ла ийи—үш хонук эки апаар болгон оон соонда 10—15 хонук иштенде аш-чөмнннн таарыштыр чөмөнниң турар болза, шуут чиде бээр. Баштайгы бир—ийи хунерде эмчилер харын-даа чүве ижерин хоруглап, чүлө чигирилг кара шай ижерин сүмелеп турар.

Бир эвес аарыгын бо баштайгы чалазы калың бир чылдаган-биле акрибейн барган болза, аарыг хоочургай чалазынче шиктир бээр. Улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аарып чоругу өй-өйлөп кирип, иччангап аарыг кижилерге хон чок, кетирер, сарыг хайныр, баар карарар, а чамдыкта кузар, ижин хевирер, куду олурутур чоруктарга таваржыр. Улуг хырынның иштиги чуга картанын хоочургай аары шын эвес эмнедир, азы чөмөннишкннин чогутур чуртуннарын шынгын салгыс болза, кижилерин нервни системасы суларар, кошмакар, оон ужурунда аялаар аарыгга чедирип болур. Аялаар аарыг эң берге болгон нарын аарыг чүве болгонда, ону болдурус болгон баш ууур эмнедиринче кичзонгейин угландыры—аарыг кижилеринч салгыр дүрүмү ол.

Улуг хырынның бо аарыгларынын үезинде чөмөннишкннн таарыштырары—калды-даа эмнээшкннен аарыг эм болур дээрин билдир чогутур. Чөмөннишкннч салгы салбайн тургаш, аарыгны эмчилер чүтээр-дилди каарга-да катан кирип алырга кижилер база тургулаар. Иччангап бо дугайын кысказы-биле чугаалаа эки.

Редатор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕСПУБЛИКАНЫН КИНОЭКРАНЫНА

В МИРЕ ТАНЦА

ТАНЦЫ АЙМАА

деп кинону көрүңер. «Мосфильм» киностудиясы бугурун үндүргөн.